

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

רשימת זכרונות

כתובים בידי הרבנית הצדקנית

מרת חנה ע"ה ז"ל

אשת כ"ק הרה"ג והרה"ח המקובל

מוהר"ר ר' לוי יצחק

זצוק"לה"ה נבג"מ זי"ע

הוריו של כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוק"לה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שבעים ושתיים לבריאה

נדפס על ידי ולזכות

יוסף יצחק הכהן בן רישה

וזוגתו מרת נחמה דינה בת מלכה רייזל

אוריאל צבי הלוי בן גיטל עטל

וזוגתו בתי' בת שרה מינדל

שלום דובער בן רבקה נעמי

וזוגתו מרת אסתר בת מרים

בנימין בן חדוה

וזוגתו מרת רבקה רחל בת אסתר שיינדל

ומשפחתם שיחיו לאריכות ימים ושנים טובות

להצלחה רבה ומופלגה בטוב הנראה והנגלה

בכל אשר יפנו בגשמיות וברוחניות

ולנחת רוח יהודי חסידותי מתוך שמחה וטוב לבב

RESHIMAS ZICHRONOS

KESUVIM BIDEI HARABANIS HATZIDKANIS
MARAS CHANA

INSTALLMENT 15

Published and Copyrighted © 2012

by

KEHOT PUBLICATION SOCIETY

770 Eastern Parkway / Brooklyn, New York 11213

(718) 774-4000 / Fax (718) 774-2718

editor@kehot.com

Orders:

291 Kingston Avenue / Brooklyn, New York 11213

(718) 778-0226 / Fax (718) 778-4148

www.kehot.com

All rights reserved.

The Kehot logo is a trademark of Merkos L'Inyonei Chinuch.

Manufactured in the United States of America

נסדר והוכן לדפוס על ידי חיים שאול בן חנה

נדפס בדפוס: The PrintHouse 538 Johnson Ave. Brooklyn N.Y. 11237 (718) 628-6700

שחיינו אז, ותחת אותם תנאים, היה למלים אלה צליל זר ומוזר. חיכיתי איפוא לשמוע את כוונת דבריו.

בעלי הראה לי מכתב שהגיע ממר איטקין מהעיר קריבווי-רוג, ובו הוא מבשר שקיבל ידיעה מארץ-ישראל כי בננו לייבל¹²⁹ בא בברית הנישואין¹³⁰.

לכל-לראש — קיבלנו במכתב זה דרישת-שלום ומידע על כך שבננו בחיים, ועובדה זו עצמה היתה בשורה עבורנו. מטבע הדברים, בעלי שמח מאוד על הבשורה, וכך חשנו כל היום את החדווה הרבה, והחלה לקנן בלבנו תקווה למצב טוב יותר, ואמונה שעוד נזכה להגיע גם לימים טובים.

בינתיים המשיך לו הזמן לחלוף כסדרו, יום אחר יום. גלי הכפור היו עזים למדי, ובעיית המזון החריפה עם כל יום שעבר.

להגעתם של המפונים היתה השפעה מסויימת על כך. הללו, ברובם, לא נמנו על העניים, והשוק המקומי לא היה ערוך דיו לספק את צרכיהם במדה שהיתה דרושה להם. כתוצאה מכך, אלו שהיה ברשותם כסף רב יותר — שילמו מחיר יקר יותר, והשיגו כל מה שרצו; ואילו עבור ציבור הגולים — המחירים לא תאמו את יכולותיהם הכספיות, ומבחינה זו נעשה מצבם קשה יותר.

ב"ה.

פתח דבר

הננו מו"ל בזה חוברת טו של „זכרונות“ שנרשמו ע"י הרבנית הצדקנית מרת חנה ע"ה, אמו של כ"ק אדמו"ר זי"ע.

בהוצאה זו, באה הרשימה כפי שנעתקה מכתב-ידה של הרבנית, ולאח"ז גם בתרגום ללה"ק, ובתוספת ציונים והערות בשוה"ג, כמבואר בפרטיות ב„פתח דבר“ לחוברת הראשונה.

*

ויהי רצון שההוספה בהפצת המעיינות חוצה, תזרז את הגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, בקרוב ממש.

מערכת „אוצר החסידים“

כ"א טבת, ה'תשנ"ב
ברוקלין, נ"י.

(129) הו"ח ר' ישראל אריה ליב. כ"א אייר תרס"ו — י"ג אייר תשי"ב.
(130) נישואי ר' ישראל אריה ליב עם רעייתו מרת רגינה התקיימו ביום א' דר"ח אלול תרצ"ט.

כל זה קרה משום שבאותה תקופה לא ניתן היה לדעת את סדר הימים, ולכן אפילו אדם כזה, שהיתה לו מסירות־נפש כה רבה על שמירת השבת — נכשל בשגגה בחילולה.

בערב פסח נהגו היהודים שלא אכלו חמץ בפסח לקחת מראש את תלושי הלחם עבור כל השבוע, ולאחר הפסח היו מקבלים תמורתם קמח. מר גנזבורג שמע שבעלי אמר שאסור ליהנות מתלושי הלחם של ימי הפסח, וכמובן בביתנו היינו קורעים את התלושים לפני פסח.

למר גנזבורג היתה משפחה בת שבע נפשות, וביניהם היו "מיוחסים" שהיו מקבלים, במקום הלחם השחור הרגיל, לחם לבן — דבר שלא היה בנמצא, מלבד אצל החשובים ביותר — ונוסף על כך קיבלו גם קצבה כפולה. ילדיו של מר גנזבורג היו חלשים מאוד בגופם, והוא השקיע כוחות רבים כדי שיהיה להם מזון משובח ככל האפשר.

מבלי להתחשב בכל זאת, לקח מר גנזבורג בהיחבא את פנקס הלחם וקרע מתוכו את כל התלושים של כל השבוע.

בתנאי אותם ימים היה צורך לשם כך בעוז־רוח עצום, והוא אכן היה היחיד מכל בני משפחתו שעשה כך. אך ילדיו הוקירו אותו כל־כך עד שמחלו לו על מעשה זה.

נוסף על עגמת־הנפש שסבל מר גנזבורג מהנהגתם של ילדיו, הוא סבל צער רב גם מהמחשבה שייתכן שביתו אינו כשר בתכלית ההידור, ולעתים קרובות לא היתה בידו היכולת הכספית להשיג מזון מהודר יותר. סך־הכל היה שהוא רעב יותר משאכל.

כשהגיע מר גנזבורג לבוכארה, לעיר שהיה בה שוחט שמצא חן בעיניו, ירא־שמים כמובן, הכינו עבורו ילדיו ארוחת־צהריים שכללה בשר. ומאחר שקיבתו כבר לא היתה רגילה למזון שכזה — הוא לקה מיד בפתלת מעיים, שממנה לא קם. משפחתו המשיכה לגור שם. הם הודיעו לנו על פטירתו, והידיעה עשתה עלינו רושם קשה.

ברכת מזל־טוב משמחת

למחרת היום הלך בעלי אל בית הדואר, ואילו אני נשארתי בבית כדי לעסוק בעבודות הבית ולהכין את ארוחת הצהריים — אותה היה עלי להכין "יש מאין" ממש.

לפתע ראיתי את בעלי צועד כשמשום־מה פניו צוהלות מאוד, והוא נכנס הביתה והודיע לי: "מגיע לנו מזל־טוב!" באותו סוג של חיים

עניתי שלא ראיתי אותו זה זמן רב, בה בשעה שרק לילה אחד קודם לכן — בסביבות השעה אחת בלילה, בזמן שאיש לא יבחין בכך — הוא ביקר אצלי.

בזמן שהכל התפנו מאזורי המלחמה — התפנה אף מר גנזבורג עם צוות עובדיו ועם כל משפחתו. בניו כבר היו "מיוחסים" של ממש, ועלה בידם להשתלב בחטיבה גדולה של מפעל בבוכארה, אם-כי הדבר עלה להם בקשיים מרובים. במהלך המסע לשם כתב אלינו מתחנות הרכבת, שמהן ניתן היה לשלוח מכתבים, ושאל על הנעשה בחיינו.

בהיותו עדיין בעירו, בתקופה שהשגת מזון היתה כבר בעיה גדולה, נהג לעמוד שעות ארוכות בתורים השונים ולהביא משם אוכל למשפחתו, לא טרפות חלילה, אך הוא עצמו הסתפק באכילת לחם שחור עם עגבניות חמוצות במלח (שאף אותן השיג באותו מקום).

הוא עבד עבודה קשה למדי, ונזהר שלא לעבור אפילו על דקדוק קל של דברי סופרים, ובתנאי אותם ימים היה צורך במאמץ רב לשם כך.

מר גנזבורג היה מעורב פעם באפיזודה מוזרה:

הממונה עליו שלח אותו כמומחה כדי לארגן ייצור של מוצר חדש בקולחוז. היה זה בתקופת "השבוע בן חמשת הימים"¹²⁸, כלומר — הסדר שעל-פיו חל יום המנוחה לא בשבת ולא ביום ראשון בשבוע, אלא פעם בחמישה ימים.

פעם חל היום החמישי בשבת. מר גנזבורג היה היהודי היחיד בקולחוז, ועבודתו היתה אחראית מאוד: היה עליו לייצר דברים כלשהם שלא היו קיימים קודם לכן. הוא היה איפוא עסוק תמיד, ולא היה לו כל פנאי.

מאחר שהיום החמישי היה עבורו יום מנוחה — הוא התפלל בבוקר בטלית ותפילין, לאחר-מכן — תיקן את שעונו (שען) — לא היה שם, והוא ידע את המלאכה), וכך עסק במשך כל היום בעבודות מעין אלה. בלילה קיבל את השבת כמו בכל יום שישי לפנות-ערב. למחרת בבוקר נהג בכל כמו בשבת, ולפתע ראה את בעל-הבית — שהיה גוי, כמובן — מתחיל להצטלב, תוך שהוא קובל על כך שאין במקום כנסייה שאליה ניתן ללכת ביום ראשון כדי להודות לבורא, ומן ההכרח לעשות הכל בבית. אפילו מעט משקה חריף לא ניתן להשיג ביום ראשון!...

(128) בשנים 1929-1931 הונהג בברית המועצות "שבוע" בן חמישה ימים, שבו נקבע לכל עובד יום חופש שונה.

אונזער אַ גוטער פריינט — ר' מנחם גאנזבורג

איך וויל איצט שרייבן אַ ביסל פון אונזער אַ גוטן פריינט, וואָס ער פערזענליך האָט פאַרדינט אַז מען זאָל אים דערמאָנען. ער איז איינער פון „די“ וואָס זייערע „כוחות-נעלמות“ האָט מען אין יענער צייט אַרויסגעזען.

דאָס איז מנחם גאנזבורג. אַ געוויינליכער איד, מאַטעריאַליע איז אַמאָל איז ער געווען גאַנץ רייך, און עס פלעגט זיין צייטן אַז זיין מצב-הגשמי איז געווען ניט געראַטן. מיין מאַן האָט געזאָגט אַז ער האָט אַ גוטע קאָפּ און פאַרשטייט די חסידות וואָס ער הערט פון אים, וואָס אַזעלכע זיינען געווען ניט קיין סך. געוויינליך, איז ער אַוועק דינען צו דער מלוכה, אַזוי ווי שבת איז געווען גרינגער אויסצוהיטן ביי „קוסטאַרנע-אַרטיעלין“²⁵⁷, האָט ער זיך דאָרט איינגעאַרדנט.

די מעמבערס פון די געשעפטליכע גרופעס, האָבן גלייך אָפּגעשעצט זיין פאַרשטאַנד און אָרנטליכקייט אין אַלץ, און האָבן אים אַלעמאָל געמאַכט פאַר דעם „עלטערן“, ער האָט דאָס קיינמאָל ניט געוואָלט, ווייל ער האָט ניט געוואָלט האָבן אויף זיך קיין „פאַראַנטוואָרטליכקייט“, און עס זאָל אים זיין גרינג צו זיין אַ שומר שבת.

אַזוי האָט ער געלעבט בהעלם ווי אַ „ירא-שמים“ באמת, איך וואָלט אפילו זאָגן אַ פאַנאַטיק. כאָטש אין גאַס האָט ער אויסגעזען ווי אַ סאָויעטן מענטש.

די קינדער זיינען באַ אים שוין געווען „קאָמסאָמאָלצעס“²⁵⁸, אַ בן-יחיד האָט ער געהאַט, האָט ער אים געוואָלט אַ נאָמען געבען שלום-בער, און די פרוי האָט געוואָלט מען זאָל אים אַ נאָמען געבן נאָך איר פאַטער, וועלכער האָט געהייסן יוסף גורארי, אויך אַ חסידישער איד. במילא האָט ער געהייסן יוסף שלום-בער. די פאַמיליע האָט אים גערופן

(257) בית מלאכה קואופרטיבי.

(258) חברים בתנועת הנוער של המפלגה הקומוניסטית.

יוסף, און ער האָט אַלעמאַל – איך פלעג דאָס באַמערקן – אינסטינקטיוו, שטיל אַ זאָג טאָן – יוסף, און מיט דעם גאַנצן „מויל“: שלום בער.

אין דער צייט וואָס אַלע נאַנטע ביותר פון אונזער שטוב, האָבן זיך פון מיר אַבסאָליוט מרחק געווען, זיי האָבן, דאָכט זיך, מורא געהאַט טראַכטן וועגן מיר – האָט ער אפילו קיין איין טאָג ניט פאַרפעלט צו זיין ביי מיר, הערן וואָס טוט זיך און זען וואָס מאַכט זיך?

פון דער פאַמיליע האָט קיינער פון דעם ניט געטראָרט וויסן. מען איז אפילו צו מיר פון זיי, פון דער פאַמיליע, געקומען אַמאַל פּרעגן צו ער איז געווען ביי מיר, און איך האָב געזאָגט אַז איך האָב אים שוין זייער לאַנג ניט געזען. ווען מיט אַ נאַכט פּריער, דאָס הייטס 1 אַ זייגער ביינאַכט, ווען קיינער זאָל ניט באַמערקן – איז ער געווען ביי מיר.

בעת אַלע האָבן זיך עוואַקואַרט, האָט ער מיט זיין אַרטיעלי²⁵⁹ זיך אויך עוואַקואַרט, מיט דער גאַנצער פאַמיליע.

די קינדער זיינען שוין געווען מיוחסים, האָבן זיי זיך איינגעאַרדנט ביי אַ גרויסע בילדונג²⁶⁰ פון אַ פאַבריק אין בוכאַראַ, אָבער דאָס איז געווען נאָך אַ סך שוועריקייטן. פאַרענדיק, האָט ער פון די סטייטשאַנס, וואָס מען האָט געקענט שרייבן, אונז געשריבן און זיך נאַכגעפּרעגט וועגן אונזער לעבן.

זייענדיק אין דער היים, בעת מיט דעם עסן איז שוין געווען זייער שווער, איז ער אויסגעשטאַנען אין די ליינען שעה'ן-ווייס, און האָט געבראַכט אַ היים פאַר דער פאַמיליע, ניט חלילה קיין „טרפות“, אָבער אַליין האָט ער געגעסן נאָר שוואַרצע ברויט מיט טאַמייטעס, „זאָווערע“, איינגעזאַלצענע, וואָס ער האָט אויך דאָרט באַקומען.

געאַרבעט האָט ער גאַנץ שווער, און האָט זיך געהיט אויף ניט עובר צו זיין אויף אַ דקדוק קל של דברי סופרים. און ביי יענע באַדינגונגען, האָט מען אויף דעם געדאַרפט אַ זייער גרויסע אָנשטרייגונג.

* * *

על ר' מנחם גנזבורג

ברצוני לכתוב עתה מעט על אחד מידידינו הטובים, אדם שמעשיו באופן אישי מצדיקים ללא ספק את אזכורו כאן. היה זה אחד מאותם אנשים שכוחותיהם הנעלמים התגלו באותם ימים.

אדם זה הוא מנחם גנזבורג – אדם מן השורה, שמבחינת מצבו החומרי – פעמים שהיה אמיד למדי, והיו זמנים שבהם מצבו הגשמי לא היה טוב יתר על המדה. בעלי אמר עליו שיש לו „ראש טוב“, ושהוא מבין את דברי החסידות שהוא שומע ממנו, וכאלה לא היו רבים. לאחר המהפכה עבר, כמו כולם, לעבוד עבור הממשלה, ומאחר שבקואופרטיבים לייצור ביתי היה קל יותר לשמור שבת – החל להתפרנס בדרך זו.

חברי הקואופרטיבים הכירו מיד בתבונתו וביושרו בכל התחומים, ולכן היו תמיד ממנים אותו לאחראי בכל תחום שבו עסק. מר גנזבורג עצמו מעולם לא חפץ בכך, שכן הוא לא רצה לשאת על כתפו אחריות, כדי שיהיה לו קל יותר לשמור שבת.

כך חי מר גנזבורג במחתרת כירא-שמים אמיתי, הייתי אף אומרת – כאדוק ביהדותו, על-אף שכלפי חוץ הוא נראה כאדם סובייטי מן השורה. ילדיו, לעומת זאת, היו כבר חברי הקומסומול¹²⁷.

היה לו בן יחיד, ורצונו היה לקרוא לו בשם „שלום-בער“, אולם אשתו רצתה שהוא ייקרא על שם אביה, ששמו היה יוסף גורארי (אף הוא יהודי חסידי). שמו של הבן היה איפוא „יוסף-שלום-בער“. בני משפחתו קראו לו „יוסף“, ואילו הוא – כפי שהבחנתי – נהג אינסטינקטיבית לומר את השם „יוסף“ בלחש, ואילו בפה מלא הוא קרא לו „שלום-בער“.

בזמן שכל באי ביתנו הקרובים ביותר החלו לשמור ממני מרחק באופן מוחלט, ונראה שפחדו אפילו לחשוב על אודותי – מר גנזבורג לא החסיר יום אחד מלבקר אצלי ולברר מה נשמע ומה שלומנו.

לאיש מבני משפחתו לא הותר לדעת שהוא מגיע לבקרנו; פעם אף הגיע מישהו מבני המשפחה לשאול אם הוא היה אצלי, ומטבע הדברים

(127) תנועת הנוער של המפלגה הקומוניסטית.

(259) בית מלאכה.

(260) חטיבה.

געפילט די צופרידנקייט, און עס האָט זיך אָגעהויבן האָפן אויף בעסערס, און גלויבן אַז מיר וועלן נאָך דערוואַטן גוטעס אויך.

* * *

וואָס אַ טאָג איז געוואָרן שווערער

די צייט איז זיך געגיינגען מיט דעם אַל-טעגליכן סדר. די קעלטן זיינען געווען גאַנץ שטאַרק. וועגן שפייזן, איז געוואָרן וואָס אַ טאָג שווערער.

אַ ביסל האָט אויף דעם געהאַט אַ ווירקונג דער אַנקומען פון די עוואַקואַירטע, דאָס איז געווען מיינסטנס מענטשן ניט קיין אַרימע.

דער מאַרק איז געווען ניט צוגעגרייט אויף זיי צושטעלן וויפל זיי האָבן געדאַרפט, איז במילא, די וואס האָבן געהאַט מער געלט, האָבן טייערער געצאָלט און אַלץ באַקומען, און דעם עולם פון די פאַרשיקטע איז דאָס געווען ניט נאָך זייערע פינאַנסיווע רעסורסען, און זייער לאַגע אין דעם פרט איז געוואָרן שווערער.

* * *

רוהען אַלע פינף טעג

מיט אים איז אַמאָל געווען אַן עפיזאָד:

זיין אַנשטאַלט האָט אים געשיקט אַלס „ספעציאַליסט“ צו אַרגענאַזירן אַ נייעם פּראָדוקט אין אַ קאַלכאַז²⁶¹, דאָס איז געווען אין דער צייט פון *пятнадцатки*, דאָס הייסט אַז רוהען האָט מען געדאַרפט ניט שבת און ניט זונטאָג, נאָר אַלע פינף טעג²⁶².

איינמאָל איז דער פינפטער טאָג אויסגקומען שבת. אין קאַלכאַז איז ער געווען דער איינציקער איד, זיין אַרבעט איז געווען זייער אַ פאַראַנטוואָרטליכע. עפעס האָט ער געדאַרפט מאַכן אַזעלכע זאַכן וואָס זיינען נאָך קיינמאָל ניט געווען, איז ער געווען שטענדיק פאַרנומען, און האָט קיינמאָל ניט געהאַט קיין פרייע צייט.

אַזוי ווי דער פינפטער טאָג איז געווען דער טאָג פון „רו“, האָט ער אינדערפרי אַפּגעדאַוונט מיט דעם טלית און תפילין²⁶³, און דערנאָך, האָט ער פאַרריכט זיין זייגער, קיין זייגער מאַכער איז דאָרט ניט געווען און ער האָט געקענט די אַרבעט, האָט ער זיך עוסק געווען אַ גאַנצן טאָג מיט אַזעלכע אַרבעט.

ביינאַכט האָט ער מקבל שבת געווען, אַזוי ווי יעדער פרייטאָג צו-נאַכט. אויף מאַרגן אינדערפרי האָט ער זיך נוהג געווען אַלץ ווי שבת, און זעט אַז זיין בעל-הבית, אַ גוי געוויינליך, האָט זיך גענומען „ציילעמען“, און קלאַגט זיך אַז זונטאָג איז ניטאָ קיין „קלויסטער“ וואוהין צוגיין לויבן ג-ט, און מען דאַרף דאָס טאָן אַלץ ביי זיך אין שטוב. אפילו אַ ביסל בראַנפן קען מען זונטאָג אויך ניט קריגן.

דאָס אַלץ איז פאַרגעקומען, ווייל מען האָט ניט געוואוסט קיין סדר

(261) כפר שיתופי, כעין קיבוץ.

(262) מסתיו 1929 עד שנת 1931 הונהג בברית המועצות „שבוע“ בן חמישה ימים, כשלכל עובד הי' יום פגרה אחר. כל יום בשבוע נקרא בשם של צבע – צהוב, ורוד, אדום, סגול וירוק – והעובדים חולקו לקבוצות של „צבעים“, למשל „עובד צהוב“ הוא עובד שנח ביום ה„צהוב“ ועבד בארבעת ימי השבוע האחרים.

(263) ר' מנחם גאַנזבורג חשב שזוה יום ו' ערב שבת קודש.

פון די טעג. און ביי אַזאַ מענטשן וואָס האָט געהאַט אַזעלכע גרויסע מסירת נפש איבער שבת, האָט ער אים בשגגה מחלל געווען.

* * *

צורייסן די קאַרטן פון ברויט פאַר פסח

ערב פסח האָבן די אידן וועלכע האָבן קיין חמץ ניט געגעסן, אָפּגענומען די „קאַרטאַטשקעס“²⁶⁴ אויף דער גאַנצער וואָך, און נאָך פסח האָט מען דאָס אָפּגענומען מיט מעל.

ער האָט געהערט אַז מײן מאַן האָט געזאָגט אַז עס איז אסור הנאה צו האָבן פון די פסח'דיקע קאַרטן²⁶⁴. געוויינליך, מיר אין שטוב האָבן זיי צוריסן פאַר פסח.

ביי מר. גאַנזבורג איז געווען אַ פאַמיליע פון זיבן מענטשן, צווישן זיי איז געווען „מיוחסים“ וואָס זיי פלעגן באַקומען אויף דעם אָרט פון שוואַרצע ברויט – ווייסע ברויט. וואָס איז גאָר ניט געווען בנמצא, אַ חוץ ביי די גאָר גרויסע. דערנאָך איז די נאַרמע אויך געווען אַ דאָפּלטע. די קינדער זיינען ביי אים געווען פיזיש זייער שוואַך, און ער האָט געלייגט אלע כחות אַז זיי זאָלן האָבן בעסער וואָס צו עסן.

ניט רעכנענדיק זיך מיט דעם אַלעמען, האָט ער אַרויסגע'גנבעט ערב פסח דעם ביכל פון די ברויט און האָט אַרויסגעריסן אַלע קאַרטן אויף דער גאַנצע וואָך.

דאָס איז אַ מורא'דיקע שטאַרקייט ביי יענע צייט. ער איז געווען דער איינער פון דער גאַנצער משפּחה וואָס האָט דאָס געטאָן. די קינדער האָבן אים זייער געשעצט און מען האָט אים דאָס מוחל געווען.

אַ חוץ די קינדער האָט ער געהאַט גרויסע יסורים פון דעם, ער האָט זיך פאַרדאַרבן מיט דעם, אפשר איז דאָס ניט כשר „בתכלית ההידור“, און אָפּט האָט ער ניט געהאַט פינאַנסיווע מעגליכקייט אויף בעסער צו עסן. דער סך הכל איז געווען אַז ער האָט מער געהונגערט ווי געגעסן.

(264) תלושים.

און קומענדיק אין „בוכאַראַ“ אין אַ שטעטל וואָס איז געווען אַ שוחט וואָס איז אים געפעלן, און אַ ירא־שמים געוויינליך, האָבן זיי געמאַכט פאַר אים אַ מיטאָג מיט פלייש, און אַזוי ווי זיין מאָגן האָט שוין ניט געקענט צונעמען אַזאַ אכילה, האָט ער גלייך באַקומען заворот кишок [=זאָוואַראַוט קישעק]²⁶⁵ און דאָרט איז ער שוין געבליבן²⁶⁶. די פאַמיליע זיינע איז דאָרט געבליבן וואָוינען, זיי האָבן דאָס אונז מודיע געווען, דאָס האָט אויף אונז געמאַכט אַ שטאַרקן רושם.

* * *

עס קומט אונז „מזל־טוב“

אויף²⁶⁷ מאַרגן איז ער אַוועק אין דער פּאַסט, און איך בין געבליבן טאָן די שטוב אַרבעט, און גרייטן דעם מיטאָג, וואָס דאָס האָט געדאַרפט זיין אַן אמת'ער „יש מאין“.

איך זע ער גייט עפעס זייער אַ צופרידענער, ער גייט אַריין און זאָגט מיר: עס קומט אונז „מזל־טוב“. אין יענעם עולם לעבן און באַדינגונגען, האָט עפעס דער וואָרט מאַדנע געקלונגען. איך האָב געוואַרט צו זען וואָס איז דאָס?

האָט ער מיר באַוויזן אַ בריף, וואָס איז אַנגעקומען אַ בריף פון איטקני'ען פון קריוואַ'דאָג, אַז ער האָט געהאַט אַ ידיעה פון ארץ־ישראל, אַז אונזער זון לייבל²⁶⁸ האָט חתונה געהאַט²⁶⁹. ערשטן, האָט מען געהערט אַ גרוס אַז ער לעבט, און דער פאַקט אַליין איז געווען אַ בשורה. ער האָט זיך זייער געפרייט מיט דעם, אַזוי האָבן מיר אין גאַנצן טאָג

(265) התפתלות המעים.

(266) דהיינו שנפטר.

(267) כנראה למחרת קבלת ההודעה על פטירת ר' מנחם גאַנזבורג, היינו שהמז"ט שיפר

את הרושם הקשה הנ"ל.

(268) הו"ח ר' ישראל ארי' ליב. כ"א אייר תרס"ו – י"ג אייר תשי"ב.

(269) הנשואין של ר' ישראל ארי' לייב עם מרת געניא דבורה מילגרום התקיימו ביום

אדר"ח אלול תרצ"ט.